

TÜRKİYE'DE EZİDİ SİĞİNMACI KADINLARIN SORUNLARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: BATMAN ve DİYARBAKIR KAMP ÖRNEKLERİ

Yusuf ARSLAN¹

ÖZ

Bu makalede Türkiye'ye sığınmış Ezidi kadınlar ele alınmıştır. Araştırma, Diyarbakır ve Batman'daki Ezidi sığınmacı kamplarında gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemine göre yapılmış bu araştırmada veriler mülakat tekniği ile elde edilmiştir. 35 kadın ile mülakat yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre kamp ortamında sığınmacı kadınların, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle yaşadıkları zorluklar olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, öz bakım ve estetik ihtiyaçlarının karşılanamamasına bağlı olarak sığınmacı kadınlarda benlik saygılarının düştüğu görülmüştür. Kadınların düzenli ve sağlıklı gıdaya erişimlerinde kısıtlılıklar olduğu anlaşılmış, Güneydoğu'da yeniden başlayan silahlı çatışmalarla birlikte bu kısıtlılıkların daha da arttığı tespit edilmiştir. Kamp şartlarının hijyen koşullarından uzak olduğu, bunlarla birlikte gerek eğitim gerek sosyal, kültürel ve dini ihtiyaçların hiç birinin karşılanamadığı anlaşılmıştır. Savaş travmasına bağlı kimi ruhsal problemlerin yaşandığı görülmüş; işsizlik, parasızlık gibi yaygın sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Ezidi, Ezidi Kadınlar, Sığınmacı Kadınlar

¹ Yrd.Doç.Dr., Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

A SOCIOLOGICAL INVESTIGATION ON ISSUES OF EZİDİ REFUGEE WOMAN: BATMAN AND DİYARBAKIR CAMP EXAMPLES

ABSTRACT

In this manuscript, the issue of women refuged Turkey was investigated. The study was carried out in Ezidi camps in Diyarbakir and Batman. The data were obtained with interview technique in the study conducted according to quality investigation method. 35 women were interviewed. According to the results of the study, it was understood that the women experienced hardships due to patriarchy and gender roles in the society. Besides, it was observed that self respect in these women fell great deal in connection with not meeting their self care and easthetical needs. It was understood that there were restrictions with the women in accessing to regular and healty food; and these restfictions have increased more since terror events reoccurred in Southeastern Anatolia. It was seen that the conditions in camps were far from being hygenic; however, none of their educational, social, cultural and relegious needs were met. It was seen that they experienced pyhscological health problems depending on war trauma and that they had common problems such as unemployment and poverty.

Keywords: Refugee, Ezidi, Ezidi Women, Refugee Women.

GİRİŞ

Uluslararası göçmenlik tarihin her döneminde toplumsal bir olgu olarak hep var olmuştur. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da uluslararası göçmenlik en önemli sosyal sorunlardan biridir. Başta etnik ve dini çatışmalar olmak üzere işsizlik, yoksulluk, doğal afetler, küreselleşme gibi nedenlerle insanlar bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmeyi günümüzde de sürdürmektedir (Bauman: 2011; Brown: 2008). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre dünyadaki mülteci sayısı 1974 yılında 7.4 milyon, 1984'de 10.5 milyon, 1996'da 27.4 milyon iken 2014'de bu sayı 50 milyonu aşmıştır. Mülteci artışında Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, Somali, Afganistan, Filistin, Libya, Mısır, Irak, Suriye gibi ülkelerdeki kaos ve kanlı çatışmalar baş etken olarak gösterilmektedir (UNHCR:2012).

Kanlı ve kaotik ortamın içinde yaşananlar, şiddetin, öldürmenin, yok etmenin (sosyal medyaya yansıyan ibretlik görüntülere bakılırsa) nasıl olağan bir aldığı, Hobbes'un tabiriyle "insanın nasıl insanın kurdu" haline gelebileceğini ve asırlar geçse de bu öldürme içgüdüsünün değişmeyeceğini bize kanıtlamaktadır (Yıldız, 2013:143).

İç savaşın halen devam ettiği Suriye'de, "Nisan 2011'den Aralık 2014'e kadar Lübnan'a 1.147.057, Ürdün'e 620.441, Irak'a 228.484, Mısır'a 139.942 sığınmacı yerleşirken bu rakam Türkiye'de 1.650.000 Suriyeli sığınmacıya ulaşmıştır" (Erdoğan: 2015). 2016 yılı itibariyle Türkiye'deki sığınmacı sayısı 3.000.000'a yaklaşmış, Türkiye'nin kendi toprakları içinde adeta "*küçük bir Suriye*" oluşmuştur. Yüz binlerle ifade edilen bir Suriyeli popülasyonu da Avrupa'ya sığınmıştır. BM raporlarına göre sığınmacıların yarısından fazlası kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Suriye'deki silahlı çatışmalar uzadıkça yeni sığınmacıların Türkiye'ye geleceği muhakkaktır.

Yalnız Suriye'den değil Irak'tan da önemli sayıda sığınmacı popülasyonu iç savaştan kaçarak ülkesini terk etmiştir. Irak'tan Türkiye'ye gelen bu popülasyonun ilk akla geleni ve en kalabalık olanı Ezidiler'dir. Toplam 20.603 Ezidi sığınmacı, IŞİD saldırılarından kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır (GABB raporu: 2014).

Çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu Ezidi popülasyonun bir kısmı Türkiye üzerinden Avrupa'ya göç ederken, önemli sayıda bir Ezidi sığınmacı popülasyon halen Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde kurulu kamplarda bulunmaktadır. Türkiye'ye sığınmış Suriyeli sığınmacılarla ilgili yapılan bilimsel araştırmalar göz ardı edilemeyecek sayıdayken Ezidi sığınmacılarla ilgili, özellikle kadın Ezidi sığınmacılar ile ilgili, bilimsel araştırma sayısı az sayıdadır. Başka bir ifadeyle, Ezidi kadın sığınmacılar konusu bilimsel araştırmalara çok fazla konu olmamıştır. Haklarında az şey bilinen Ezidi kadın sığınmacılar, bu araştırmanın odak noktasını oluşturmuş, sığınma koşulları ve bu koşulların onların anlam dünyasında nasıl etkilere yol açtığı bilimsel metotlara uygun şekilde anlaşılmaya çalışılmıştır.

DEZAVANTAJLI SIĞINMACILAR: EZİDİLER

Mülteci ve sığınmacı kavramları karıştırılmakta, zaman zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu nedenle mülteci ile sığınmacı kavramlarının ne anlama geldiğini açıklayarak konuya giriş yapmak uygun olacaktır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) mülteci ve sığınmacı kavramlarını ayrı ayrı tanımlamıştır. Buna göre sığınmacı, *“bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi”* olarak tanımlanırken, mülteci *“BMMYK korumasından yararlanmaya hak kazanan kişidir”* (UNHCR:2012)². *“Türkiye'ye gelen sığınmacılar ‘kitlese sığınma’ kategorisinde ele alınmakta ve ‘geçici koruma ilkesiyle’ konaklama birimlerinde sığınmacı statüsünde misafir edilmektedir”* (Yıldız, 2013:145).

² Son yıllarda sığınmacı ve mülteciler için hedef ülke haline gelen ülkeler kendi siyasi, sosyal ve ekonomik kaygıları nedeniyle gelenleri kabul etmemek için zorluklar çıkarmaya dönük uygulamalara başvurabilmektedirler. *“Esasında sığınma başvurusunda bulunmak evrensel bir haktır. Pratikte bu hakkı kullanmak isteyen insanlara yönelik ülkeler, ki özeld gelişmiş ülkeler, kendi iç hukukları uyarınca zorluklar çıkarmakta, kabul koşullarının ağırlaştırılması yönünde kolektif kararlar alabilmektedir”* (Yıldız, 2013:144).

Türkiye hükümetinin, sayıları milyonları bulan Suriye’li sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamak konusunda önemli bir başarı sağladığına kuşku yoktur. " Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) eliyle Türk hükümeti ve Türk halkı, mültecilere sığınma imkânı sağlamış, krize misafirperver ve cömertçe çözümler üretmeye çalışmıştır" (Dinçer ve diğerleri, 2013:7). Nizip, Islahiye, Boynuyoğun gibi yerlerde kısa süre içinde yüz binlerin içinde barındığı 22 büyük kamp/çadır kent/konteyner kent kurulmuş, sığınmacılara insani yardım ve koruma hizmeti verilmiştir. Başta AFAD (2014), Kızılay ve kamu kurumları sığınmacıların yalnızca barınma ve korunma ihtiyaçları değil, eğitim, ibadet ve tercümanlık gibi ihtiyaçları da dahil olmak üzere her türlü alanda faaliyet içerisinde olmuşlardır. Nitekim *“Türk hükümetinin Suriyeli sığınmacılara gösterdiği ilgi, cömertlik ve açık kapı politikası uluslararası kamuoyunda övgüyle karşılanmıştır”* (Yıldız, 2013:167). Aynı ilgi, cömertlik ve açık kapı politikasının Ezidi sığınmacılar için uygulandığını yansız bir gözle bakıldığında söylemek mümkün müdür? Bir başka şekilde sorulacak olursa Türkiye'nin, Ezidilerin barınma ve korunma beklentilerini karşıladığı söylenebilir mi? Görüşmecilerin ifadelerine bakıldığında bu soruya "evet" demek çok zordur. Sınır geçişlerinin Ezidilere kapatılması böyle düşünülmesinde önemli bir etken olmuştur. Kafileler halinde Habur sınırına yürüyen Ezidi kitleler, dokümanları olmadığı gerekçesi ile sınırdan içeri alınmamışlar, onlarda Uludere'nin dağlık bölgelerindeki sigara ve mazot kaçakçılarının kullandıkları yolları izleyerek yasadışı şekilde Türkiye'ye giriş yapmışlar, buralardan Mardin, Şırnak, Urfa, Diyarbakır, Batman, Siirt belediyelerinin oluşturduğu çadır kentlere yerleşmişlerdir. Yerleştikleri çadır kentlerde onların, çadır, barınma, eğitim, sağlık gibi sorunlarına kamu kurum ve kuruluşlarınca çok az aldırış edilmiştir. Örneğin AFAD, Suriye topraklarının içlerine kadar çadır kentler kurup, gıdadan sağlığa kadar tüm insani yardımları yerine getirirken, Ezidi sığınmacılar için Mardin Midyat'ta 2840 kişilik bir çadır kent haricinde girişimde bulunmamıştır. Yine Sağlık Bakanlığı, dokümanları eksik olduğu gerekçesi ile onlara uzun süre sağlık yardımı vermemiştir. Kızılay ise bir kamyon temizlik malzemesi yollamış, bu yardımların arkası gelmemiştir. Ezidi sığınmacılar, Türkiye'den bekledikleri ilgiyi görememiş, adeta kendi kaderlerine terk edilmişlerdir. Kamu kurum ve kuruluşlarının

çeşitli dini ve politik sebeplerle yeterli ilgi ve alaka göstermemesi binlerce Ezidi sığınmacıyı zor durumda bırakmıştır.

Niçin Ezidiler'e, Suriye'li sığınmacılara gösterilen ilgi, cömertlik ve açık kapı politikası uygulanmamıştır? Kuşkusuz bunun sosyolojik bir takım sebepleri bulunmaktadır. Bunun akla gelen ilk nedeni Müslüman toplum içinde çeşitli biçimlerde var olmayı sürdüren “abede-i iblis” şeklindeki görüş olmuştur. Bazı Müslümanlar nezdinde Ezidiler, “abede-i iblis” yani şeytana tapmaktadırlar. Onlara, Osmanlı kaynaklarında “fırka-i dalle” [sapık topluluk] “akaid-i batıla”, “mezheb-i batıla” şeklinde (Gökçen: 2012; 2013) haksız ithamlar yapılmış ve bu görüşlere araştırma sahamız olan Batman ve Diyarbakır bölgelerinde inanmayı sürdüren kitleler olduğu görülmüştür. Bu konudaki ilk çarpıtma bilgilerin sahibi 19. yüzyılda Musul valiliği yapan Mustafa Nuri Paşa'dır. H.1329 yılında İstanbul'da “Abede-i İblis” (Gökçen:2013) adıyla kaleme aldığı bir eserde Mustafa Nuri Paşa mesnetsiz olan bu iddiaları gerçek sanıp neşretmiştir. Ondaki sonrakilerde bunu bir teamül olarak kabul etmiş, bu görüşe inanılmıştır³ (Taşgın: 2000). Bu yanlış

³ Müslüman toplum nezdinde bu görüş günümüze kadar çeşitli biçimlerde varlığını korumuştur. Ezidilerin meskun olduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinde bu görüş nedeniyle Ezidiler çeşitli biçimlerde saldırılara uğramış, rahatsız edilmişlerdir. “Örneğin, bir inanç ilkesi olarak, bir Yezidi etrafına çizilen daireden çıkamaz. Çıkabilmesi için (dairenin dışındaki) birinin bu daireyi bozması gerekir. Bunu bilenler çarşıda, pazarda, okulda karşılaştıkları Yezidileri daire içine alıp onlarla eğlenmişlerdir. Dairenin içinde mahsur kalan Yezidinin çırpınmaları, ağlamaları ve yalvarmaları ise sadece çevredekilerin eğlenmesine yaramıştır. Yine çarşıda pazarda bir Yezidinin arkasından çalınan ışık, daha çok ışık ile şeytan arasında tasavvur edilen ilişki sonucunda geliştirilmiş başka bir eğlence biçimi” (Taşgın, 2000:20) olmuştur. Bu baskı, alay, küçümsemeler ve 1990'lardaki silahlı çatışmalar nedeniyle Ezidiler, aileleriyle birlikte Türkiye'yi terk etmişlerdir. 1985 ile 2000 yıllarında Güneydoğu Anadolu bölgesinde ikamet eden Ezidi popülasyonun dağılımına bakıldığında ne kadar Ezidi'nin topraklarından göç ettiği anlaşılmaktadır (Taşgın, 2000:20).

İl ve Yıllara göre Ezidi nüfusun dağılımı	1985	2000
Batman	5.726	72
Diyarbakır	1.356	9
Mardin	9.243	87
Şanlıurfa	6.307	255
Toplam	22.632	423

1985'te 22.632 olan Ezidi popülasyon 2000 yılında 423 kişiye düşmüştür. Bu rakamların en az yarısı da son on beş yıl içerisinde kaybettiklerini söylemek mümkündür. Günümüzde Ezidi nüfus, Ermenistan, Avrupa ve Kuzey Irak topraklarında yoğunlaşmıştır.

görüş nedeniyle Müslümanlar ile Ezidiler arasında çok sayıda kanlı çatışma meydana gelmiştir (Gökçen: 2012; 2013).

Ezidi sığınmacıların dışlanması diğer bir nedeni de Türkiye'nin sığınmacı mevzuatındaki egemen felsefe olmuştur. Çünkü "Türkiye'nin göç yasası, tarihsel olarak belirli bir etnisitedeki (Türkler), dindeki (Müslüman) ve sınıftaki (Avrupalı) göçmenlere öncelik tanımak üzerine kuruludur" (İçduygu: 2010). 1934'lerdeki İskan Kanunu'nda "*Türk soyundan olan veya Türk kültürüne bağlı bulunan kimselerin göçmen olarak yurdumuza kabul edilebileceği*" şeklinde "*Türk*" ölçütü belirtilirken 1950'lerle⁴ birlikte buna "*Müslüman*" ölçütü "*dolaylı ve bağımlı bir ölçüt*" olarak eklenmiş, böylece İslam kültürüne bağlı toplulukların Türkiye'ye sığınmaları kolaylaşmıştır" (İçduygu ve Biehl, 2012: 26; Çavuşoğlu, 2006:109; Çavuşoğlu, 2007:132). Değişik zamanlarda yapılan farklı araştırmalarda da sığınmacıların kimliklerinde "Türk" ve/veya "İslam" yazıyor olması, onları Türk ve/veya İslam olmayan sığınmacılara göre avantajlı bir konuma getirdiği amprik olarak saptanmıştır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 4; Kolukırcık: 2014: 49). Bu bakımdan Ezidi dinine inanan sığınmacıların Türk ve/veya İslam dininden olmaması yeterli ilgi ve sıcaklığı bulamamalarına yol açan bir sonuç olmuş, onların barınma ve korunma taleplerine nadiren aldırış edilmiştir. Bu da binlerce Ezidi sığınmacıyı zor durumda bırakmıştır.

Oysa katliamla yüz yüze kalan insanların ırk, dil, din, mezheplerine bakılmaksızın başka ülkelerden sığınma talep etmeleri ulusal ve uluslararası hukuk bakımından temel bir insan hakkıdır. Bu hak, hem Türkiye'nin taraf olduğu 1951 Cenevre sözleşmesi 2. maddesi, hem *İnsan Hakları Beyannamesi* 14/1. maddesi, hem de 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*'nda güvence altına alınmıştır. Türkiye'nin

⁴ Örneğin Türk ve Müslüman nüfusa uygulanan baskılar nedeniyle Adnan Menderes ile Tito arasında varılan bir anlaşma gereği Yugoslavya'dan 269.101 kişi Türkiye'ye yollanmıştır. Türkiye'ye göç etmek isteyen halkın kütüklerine "Müslüman" ya da "Türk dini İslam" yazdırmaları konsoloslukça göç başvurusunun kabul edilme ölçütü olmuştur (Çavuşoğlu: 2006; 2007). Öte yandan Avrupa'ya giden Müslüman sığınmacıların sığınma hakkı elde edebilmek için din değiştirerek Hristiyan olmaları, Avrupa'da da din ölçütünün ülkeye kabul edilmeyi kolaylaştırdığını göstermektedir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda “hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez (II.Bölüm/4/1.mad.)” denilmiştir. “Bu belgelerin yanında bölgesel düzenlemeler, uluslararası teamüller, yargısal kararlar, bağlayıcı olmayan uluslararası belgeler, uluslararası ceza hukuku, insan hakları metinleri ve iç hukuk düzenlemeleri de mülteci ve sığınmacıların korunmasını öngören standartlara dolaylı da olsa vurguda bulunmaktadır” (Yıldız, 2013: 144). Tüm bu sözleşmelere rağmen Ezidi sığınmacıların sınır geçişlerinin engellenmesi, barınma ve korunma beklentilerinin karşılanmamış olması, sağlığa erişimlerinde çıkarılan yasal engeller, ibadetlerini özgürce yapamamaları “acaba farklı sığınmacı dini topluluklara karşı Türkiye adil davranmıyor mu?” şeklinde bir soruyu akıllara getirmektedir. Türkiye’nin bu bakımdan olumsuz bir karneye sahip olduğu geçmiş uluslararası raporlarda belirtilmiştir. 2009 Dünya Sığınmacı Raporu’nda, Türkiye’nin sığınmacılara yeterince adil olmadığı, insani yaşam standartları sunmadığı, sığınmacılar arasında çifte standart uyguladığı, bu nedenle not sıralamasında en kötü notlar olan “F” ve “D” kategorilerinde değerlendirilmiştir (USCRI: 2009). Verilen bu notların aşırı olduğu söylenebilir. Örneğin, Türk hükümeti Bosna’dan, Afrika’dan, Afganistan’dan, Kafkasya’dan, Yugoslavya’dan, Irak’tan, İran’dan Suriye’den gelen çeşitli dil, din, ırktaki sığınmacılara “barınma”, “beslenme”, “eğitim”, “sağlık”, “sosyal, kültürel” vb. hizmetler sunmuştur. Son yıllarda sığınmacıların Türkiye’de barınma ve korunması konusunda ilerleme olmakta, genel olarak eskiye oranla iyiye doğru bir gidiş gözlenmektedir. Buna karşın kimi temel sorunların varlığını sürdürmeye devam ettiği de bir gerçektir.

SAVAŞ MAĞDURU SIĞINMACI KADINLAR

Öteden beri savaş ve sığınmacılar meselesinde kadın sığınmacılar hassas bir konu olmuştur. Çünkü sığınmacı kadınlar dünyanın her yerinde erkeklere oranla daha büyük zorluk çekmişlerdir. Kadınlar fiziksel-duygusal, cinsel işkenceler, taciz, tecavüz, sex işçiliğine zorlanma biçiminde erkekler tarafından sistemli saldırıların hedefi olmuşlar, pek çok savaşta “kadınlar, aile üyeleri ile cinsel ilişkiye veya diğer

cinsel eylemlere zorlanma, cinsel açıdan kötürüm bırakma, cinsel açıdan aşağılama, kadının üreme organları veya cinsel organlarında tıbbi deneyler yapma, çocuk düşürmeye zorlama, rahmin sterilizasyonuna zorlama, kısırlaştırma ve fahişeliğe zorlanmak, göç, sağlıksız yaşam koşulları, sıhhi olmayan şartlarda doğum yapmak, kötü beslenme gibi çeşitli ve çok farklı boyutlarda işkencelere maruz kalmışlar, hatta hamile olanların pek çoğu, doğurup sonra da kendi çocuklarını öldürmeye dahi zorlanmışlardır” (Clark’tan akt. Akgül; 2013: 108).

Savaş sonrası mağlup toplumların kadınlarına yönelik cinsel saldırılar insanlık tarihi kadar eskidir. Örneğin İlyas’da adlı eserde Truva savaşını kazanan Spartalılar’a şöyle denildiği aktarılır: “*Erkeklerle artık eve doğru yola koyulmak için acele etmemelerini söyleyin. Henüz değil... sadık bir Truvalı kadınla yatmadan değil”* (Niarchos, 2006: 280).

1937/38 Dersim harekâtı sırasında ele geçen kadınlara kötü muamele yapıldığına dair kayıtlara rastlanılabilmektedir (Arslan: 2014). 1980’den 2000’lere kadar çok sayıda solcu ve Kürt isyancısı kadın, gözaltında asker ve polislerin kötü muameleleriyle karşılaşmıştır.

1939’da Nazi orduları Polonya’yı işgal ettiklerinde Yahudi kadınlara yaptıkları işkencelerin yanında onlara tecavüz ettikleri biliniyor. Nazilerin SSCB’li tutsak kadınlara da aynılarını yaptıkları ittifakla kabul edilmektedir. 1944’teyse Naziler yenilmiş, Almanya’ya giren Kızıl Ordu askerleri evleri yağmalamış, değerli eşyalara el koymuş ve 500.000 civarında esir Alman kadına tecavüz etmişlerdir (web1).

“1950-1953 arasındaki Kore Savaşı’nda, 1950-1962 arasında Cezayir Savaşı’nda, 1945-1973 arasında Vietnam Savaşı’nda 1975’te Endonezya Doğu Timor’u işgal ettiğinde, 1980-1992 arasında Peru’daki iç savaş sırasında, 1990’da Kuveyt’in Irak tarafından işgali sırasında, 1991-2002 arasında Sierra Leone’de savaş yöntemi olarak tecavüze başvurulmuştur” (Hür: 2014).

Benzer olaylar 1971 yılında Pakistan'ın Bangladeş'i işgali sırasında yaşanmıştır. Savaşta üç milyon insan ölmüş, on milyon insan sığınmacı konumuna düşmüş, vahşetin diğer yüzünde ise en ağır bedeli yine kadınlar ödemiştir. Dört yüz bin kadına tecavüze edilmiş, savaş sonrası bu kadınlar toplum tarafından dışlanmışlar, bir kısmı intihar etmiş, büyük bir kısmı ise kendi akrabaları tarafından öldürülmüştür (Can: 2011).

Yugoslavya'da çoğunlukla Müslüman kadınlara ve Ruanda'da iki taraftan kadınlara fiziksel şiddet uygulanmış, işkence ve tecavüz edilmiştir (Akgül, 2013: 98).

Vietnam, Bosna, Çeçenistan, İran, Irak, Suriye ve daha nice savaşlarda binlerce kadın işkence ve tecavüze maruz kalmıştır.

Amerika'nın Afganistan ve Irak'ı işgali sırasında da Müslüman kadınlara tecavüz eden çok sayıda askeri vaka olduğu kayıtlarda yer almıştır (Scanlon: 2012).

Haiti'deki kamplarda sex işçiliği yaptırılan, cinsel saldırıya uğrayan kadın sayısı bugün bile bilinmemektedir (Anker: 1995).

Suriye'de rejime bağlı Şebbiha milislerinin ihtilalci erkeklerin evlerine yaptıkları baskınlarda kadın ve kızlara işkence yapıp, cinsel saldırıda buldukları İnsan Hakları İzleme Örgütü raporlarına girmiştir (HRW: 2012).

2014'te Irak ve Suriye'de isyancılar, Hıristiyan, Ezidi, Şii, Alevi, Kürt kadınlara cinsel saldırılarda bulunmuş, köle olarak aldıklarını Rakka gibi şehirlerde kurdukları pazarlarda para karşılığında Suudi Arabistan, Katar, Ürdün, Yemen gibi ülke vatandaşlarına satmıştır.

“Ürdün’ün Zateri mülteci kampında Suriyeli kadınlara sex işçiliği yaptırılıyor. Mısırlı erkekler, 500 Euro karşılığında mülteci kamplarındaki Suriyeli kadınlarla evleniyorlar. [Türkiye’nin] Süleymaniye kampında cihatçıların tecavüzüne uğradıkları için kendilerini yakan kadınlar mevcuttur” (Almathabi, 2015:130).

Bugün Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Hatay gibi illerde sex çetesinin eline düşen sığınmacı kadınların 5.000 TL karşılığında başka erkeklere satıldığı, onlara zorla sex işçiliği yaptırıldığı pek çok olay ortaya çıkmıştır (web2). Hatay Altınözü’ndeki Boynuyoğun sığınmacı kampında 400 kadın tecavüze uğramıştır (web3). Bunların failleri hiçbir zaman yargılanamadığı gibi bu yüz kızartıcı olayların üstü örtülmüştür.

YÖNTEM

Bu araştırma, kamplardaki Iraklı Ezidi sığınmacı kadınların durumunu *neden, nasıl, niçin* gibi sorularla anlamaya ve keşfetmeye çalıştığından nitel araştırma yöntemine göre düzenlenmiş bir durum çalışmasıdır.

“Bir toplumsal olayın hangi koşullar altında gerçekleştiği, toplumsal olayın kişi ya da grupları neden ve nasıl etkilediği, onların değer yargı ve davranışlarında ne gibi sonuçlara yol açtığını anlamak için durum çalışmalarına ihtiyaç vardır (Keleş, 1976: 343). Durum çalışmaları toplumsal konu ve olaylar hakkında derinlemesine bilgilerin alınmasını sağlamaktadır. Araştırma tekniği olarak mülakat tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın evreni Irak’taki iç savaştan kaçarak Türkiye’ye sığınan Ezidi kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye’ye sığınan Ezidi popülasyona ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Türkiye’deki Ezidi Sığınmacı Popülasyona İlişkin Bilgiler*

Ezidi Sığınmacıların Barındıkları İller ve Sayıları								
Demografi	Diyarbakır (İlçeler dahil)	Şırnak (İlçeler dahil)	Şanlıurfa (İlçeler dahil)	Batman (İlçeler dahil)	Mardin (İlçeler dahil)	Siirt (İlçeler dahil)	Adıyaman (İlçeler dahil)	Toplam
Sayı	5.735	3.598	3.526	2.405	4.187	996	156	20.603

*(Kaynak: GABB raporu:2014)

Türkiye topraklarında 20.603 Ezidi sığınmacı olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Araştırma örneklemini Batman ve Diyarbakır kampları ile sınırlı olup, 35 Ezidi kadın ile mülakatlar sınırlıdır. Görüşmeciler rastgele seçilmiş olup, kadınların 17'si Diyarbakır, 18'i Batman'daki kampta yaşamaktadır.

Bu kampların seçilme nedeni mesafe olarak yakın olması ve araştırmacıya sağladığı ekonomik kolaylıklardır. Veriler 2014 Kasım ve 2015 Nisan aylarında görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Görüşmeler için Diyarbakır ve Batman belediyelerinden resmi izin alınmıştır. Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

Tablo 2. Batman'da Ezidilerin Kaldıkları Yerler ve Sayılarına İlişkin Bilgiler*

2015 Şubat Ayı								
	Çadirkent (Qurik)	Esentep Kampı	Şimze Köyü	Duşaye Köyü	Hamduna Köyü	Feqira Köyü	Kevorzo Köyü	Toplam
Sayı	864	330	200	106	165	46	24	1.735

*(Kaynak: GABB raporu:2014)

Batman'da toplam 1735 Ezidi sığınmacı barınmaktadır. Kadın sayısı 911, erkek sayısı 824 kişidir. Kadınların sayısının erkeklerden fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Diyarbakır'da Ezidilerin Kaldığı Merkezler ve Sayılarına İlişkin Bilgiler*

2015 Şubat Ayı					
Demografi	Fidanlık Kampı	Çınar Kampı	Ergani	Bismil	Toplam
Sayı	3.800	108	200	250	4.385

*(Kaynak: GABB raporu:2014)

* Kampa yazılıp çeşitli nedenlerle ayrılanlar nedeniyle stabil bir sayı bulunmamaktadır. Bu nedenle 2014 Kasım ayı ile 2015 Şubat ayı rakamları arasında farklılık bulunmaktadır.

Diyarbakır'da 2.369'u kadın 1.989'u erkek olmak üzere toplam 4.358 Ezidi sığınmacı barınmaktadır. Burada da kadınların sayısı erkeklerden fazladır. Kampta 0-4 yaş arası toplam çocuk sayısı 526'dır. 5-15 yaş arası çocukların sayısı 1.257'dir.

Kadın sığınmacıların araştırmanın odak noktası olma nedenleri şöyle sıralanabilir: “Kadınların cinsel şiddetin tüm çeşitlerini savaş ve silahlı çatışmalar sırasında yaşamaları dünya çapında rastlanan ve adeta kanıksanan bir durum olmuştur” (Buz: 2007). Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıklar, cinsel taciz, cinsel şiddet, sex işçiliği, zorla evlendirme, kumalık, sosyal/kültürel/dini önyargılardan kaynaklanan dışlamalara maruz kalabilmeleri ve eşin ölmesi durumunda tehlikenin kadınlar için daha fazla artması sığınmacı kadınların bazı dezavantajlarıdır (Akkaya: 2002; Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 2; Süleymanov: 2013). Yine “ sığınmacılık sürecinde tek başına olmaları, sorumluluklarının ve rollerinin artması, süreçten psikolojik olarak olumsuz etkilenmeleri, iş bulma konusunda güçlük yaşamaları vb. nedenlerden ötürü kadınların sığınma sürecinden erkeklere göre daha olumsuz etkilendikleri görülmektedir” (Kartal ve Başçı, 2014:288). Sığınmacı kadınların erkeklere göre daha fazla dezavantajları olduğu farklı araştırmalarda da saptanmıştır (Buz: 2007; Buz: 2008; Kömürcü, Özsoy, Çobanoğlu: 2011). Örneğin “[g]öç alan ülkelerin araştırma kurumları göçmenler arasında kadınların önemli bir kısmının kliniklere başvurduklarını, çünkü mültecilik şartlarından kaynaklı karşılaştıkları sorunların daha derin boyutlarda şok yarattığını ifade etmektedirler” (Süleymanov: 2013). Savaş, iç savaş gibi insan haklarının yoğun ihlal edildiği durumlarda kadınların erkeklere göre yaşadığı mağduriyetlerin daha fazla olması nedeniyle kadın sığınmacılar bu araştırmanın odağını oluşturmuşlardır.

BULGULAR

Bu bölümde kadınların tanıklığından tespit edilen sorunlara dair bulgular ele alınmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Kamplardaki İktisadi Sorunlara İlişkin Bulgular

İŞİD saldırılarından sonra dünyanın en mağdur kadınları arasında Ezidilerin ön sıralarda olduğuna hiç kuşku yoktur. Birçok Ezidi kadın, iç savaşta ölmüş, birçoğu mülteci olmuş, birçoğu da İŞİD'in elinde köle olarak tutulmaktadır. Sahip oldukları menkul/ gayrimenkul ne servetleri varsa İŞİD tarafından el konulmuş, cihat ganimeti adı altında militanlar arasında bölüştürülmüştür. “*Neyimiz varsa alıp sattılar*” diyen Hunaf adlı kadın servetlerinin satılarak İslam Devleti’ne gelir elde edildiğini ifade etmiştir. Savaştan önce eşi Şengal’de esnafılık yapan Meryem: “*Biz oradayken mülk sahibiydik. Evimiz, arazimiz vardı. Kimseye muhtaç değildik. Ben bu yaşıma kadar orada oldum ve her şeyimi oraya kurdum*” derken, Gülistan “*Babam şeyhti. Varlıklı bir aileydik. Dükkânımız, benzin istasyonumuz vardı. Huzurumuz vardı*” şeklinde varlıklı bir aile geçmişi olduğunu ifade ediyor, Meyani adlı kadın ise “*Şengal’de zengindik. Bütün birikimlerimizi Telazer’de bıraktık, yanımıza hiçbir şeyimizi alamadan kaçtık*” diyerek iç savaşla birlikte her şeylerini kaybettiğini ifade etmiştir. Ezidi kadınlar, iç savaş hatıralarını anlatmaya başlamadan evvel kalıp cümlelerle maddi durumlarının bozulduğuna özellikle değinmektedirler. Savaş öncesi durumu tanımlayan ‘önceden’, ‘oradayken’ ve ‘bir zamanlar’ ile başlayan kalıp cümleleri ve bunu takip eden bir dizi servet beyanları var hepsinin. Bir zamanlar “*evlerimiz...*”, “*arabalarımız...*”, “*hayvanlarımız...*”, “*arazilerimiz...*”, “*ev eşyalarımız...*”, “*bankada paramız...*”, “*altınlarımız...*” diye servet beyanları uzayıp gitmektedir. Bu liste gönençli bir geçmişin ve yoksullukla, parasızlıkla mücadele edilen bir şimdinin adeta özeti gibidir. Kadınlar, sahip oldukları servetlerinin mutlak biçimde yok olduğunu “*her şeyimiz orada kaldı*” (Şerin Muso, 43) kalıp cümlesi ile tanımlamaktadırlar. “*Göç ederken geride bırakılanların, bu anlamda kaybedilenlerin boyutu çok önemli. İnsana destek veren, onu koruyan güçlendiren ne kadar çok şey geride bırakılıyorsa, göçün [sığınmacılar üzerinde] psikolojik etkisi o kadar olumsuz ve fazla olmaktadır*” (Süleymanov: 2013). Kamplardaki Ezidiler’in, gıdadan, temiz suya, hijyene, giyeceğe, yakacağı, sağlığa pek çok ihtiyaçları bulunmaktadır. “*Hiçbirimiz bebeğimize ilaç alamıyoruz, çocuğumuza oyuncak alamıyoruz, kendimiz için kontör ve özel ihtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz*” diyen Sadiye, hiçbir

yardım alamadıklarını, parasızlık nedeniyle bebeklerine ilaç, çocuklarına oyuncak alamadıklarını, özel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını ifade etmektedir. Suriyeli sığınmacılara verilen "Nakit Kart", nakti AFAD yardımları, ya da dini bayramlarda (örneğin Ramazan bayramı, Kurban bayramı) dağıtılan yardımların hiçbirinden Ezidiler yararlanamamaktadırlar. Düzenli bir yardım alamayan Ezidiler, temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında ciddi sıkıntılar içerisindedirler.

Başka bir kadın Berfe Berhisa “*En çok istediğimiz şey kocalarımıza iş verilsin. Meslek sahibi olanlar burada mesleğini yapamıyor*” diyerek sığınmacıların genel bir talebi olan iş istemektedirler. Frambach'ta (2011) yaptığı bir araştırmada işsizlik ve buna bağlı olarak parasızlığın tüm dünyada sığınmacıların başat sorunu olduğunu ortaya koymuştur. Şurası bir gerçektir ki, Müslüman işverenlerin, dinlerinden dolayı onlara iş vermesi oldukça güçtür. Çünkü bir Müslüman esnaf için işyerinde Ezidi çalıştırmak “*bereketin kaçması*” gibi tamamen önyargılı bir inanca tekabül etmektedir. Ezidilerin de Müslüman esnafın yanında çalışmayı kabul etmeleri kolay görünmemektedir. Her iki tarafın birbirine karşı önyargısı vardır. İki tarafında yüzyıllara dayanan bu kökleşmiş önyargıları kısa sürede aşmaları mümkün görünmemektedir. Bunun farkında olan Ezidiler, Avrupa kapılarına doğru kitlesel göçler yapmaya hevesli olmalarının dışında buna hazırlanmaktadırlar. Çünkü Avrupa'da hiçbir dışlamaya maruz kalmadan özgürce yaşabileceklerine dair bir inanca sahiptirler.

Kamplardaki Gıda ve Beslenme Sorununa İlişkin Bulgular

Ezidi kamplarında yemek konusunda ilk zamanlar ciddi sıkıntılar baş göstermiştir. Bunun sebebi, Müslümanlarda olduğu gibi, örneğin domuz eti yemenin haram olması gibi, Ezidi inancında bazı yiyeceklerin yenmesinin yasak olmasıdır. Örneğin “*Marul, çünkü adı, peygamberlerimiz Hasiye'nin adına benzer. Börülce yemeyiz, ve Yunus nebiye hürmetimizden de balık yemeyiz. Geyik etini de yemeyiz; çünkü geyik peygamberlerimizden birinin koyunu idi. Dini önderlerden Şeyh ve talebesi Melek Tavus'a hürmeten horoz eti yemezler. Onun sureti horozdur. Şeyh ve talebesi kabak yemezler*” (Taşgın, 2000: 4). İlk başlarda

Müslüman aşçılar tarafından bilinmeyen Ezidilere özgü bu beslenme detayları sorunlara yol açmıştır. Müslüman aşçılar tarafından yapılan yemekler yenilmeyerek çöpe dökülmüştür. *“Birkaç gün yemek yiyemedik sonra yetkililer sorunu bizimkilerle çözdüler”* diyen Ezdihar, yetkililerin durumu öğrendikten sonra yemek yapma işini Ezidi aşçılara bıraktıklarını, onların inançlarına uygun yemek pişirerek önemli bir sorunu hallettiklerini ifade etmiştir. Bu çözümün hem onlar için hem de kamp yönetimi için kolaylık sağladığına kuşku yoktur.

Batman kampındaki Nure adlı kadın *“Diyarbakır’daki kamptan bir grup geldi buraya. Dediler ki sabahları bize yoğurt veriyorlar, yumurta veriyorlar. Vallahi, bize vermiyorlar burada, on günde bir veriyorlar. Ama yine de memnunuz. Hani sadece yemeğimizi artırsalardı. Birazcık yoğurt getirselerdin bu küçük çocuklara. Üç gün sonra orucumuz var, Diyarbakır’dan gelen bir yakınımız dedi ki bize orada her oruç günümüz için bir tavuk, bir kilo et getirecekler. Şimdi üç gün sonra bizim oruçlarımız var. Mesela senin gibi gençler gitse, dese ki Allah rızası için şu Ezidilere bir şeyler götürün”* diyerek yeterli gıda yardımının yapılmadığını ifade etmiştir. Belediye yetkilileri bir noktadan sonra ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kaldıklarını kabul etmektedirler. Örneğin Diyarbakır Fidanlık Ezidi Kampı’ndaki bir görevli ayda 350 bin TL’ye varan elektrik faturası ödediklerini ifade ederken, Batman kampında bir görevli, 100 bin TL’ye yakın et faturası ödediklerini ifade etmiştir. Sığınmacı sayısı çok olunca, belediyelerin dar bütçeleri ile onların taleplerini karşılamakta zorlandığı anlaşılmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarından da hiçbir yardım gelmiyor olması sorunu iyice içinden çıkılmaz bir yöne doğru götürmektedir. Kadın ifadelerinden, kendilerine yetecek gıdaya erişemedikleri, dolayısıyla yetersiz beslenme gibi önemli bir sorunla mücadele etmek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte Güneydoğu’da yeniden başlayan silahlı çatışmaların sığınmacıların kamp hayatına olumsuz etkileri olduğunu belirtmek gerekmektedir. *“Eskiden bize gıda yardımı, giyecek yardımı yapılırdı. Yemeklerimizin yanında meyve, sebze verilirdi. Yoğurt, tatlı verilirdi. Çatışmalarla birlikte bunlar verilmez*

oldu” diyen Diyarbakır kampındaki Meyani adlı kadın Güneydoğu’da başlayan silahlı çatışmaların kendilerine gelen gıda yardımlarının azalmasına yol açtığını, kamplarda bir gıda ve beslenme sorununun baş gösterdiğini ifade etmiştir. Silahlı çatışmalarla birlikte kamplarda baş gösteren gıda ve beslenme sorunu çözümü aciliyet isteyen konuların baş sırasında yer almaktadır. AFAD’ın, AB, WFP, BM.’ye bağlı uluslararası yardım kuruluşlarının ve onların yapacağı gıda yardımlarının önemi burada ortaya çıkmaktadır. Bu kuruluşların yapacakları düzenli yardımlar olmaksızın onların gıda ve beslenme sorununun nihayete ermesi çok güçtür.

Kamplardaki Eğitim Sorununa İlişkin Bulgular

İç savaşın olumsuz etkilerinin görüldüğü alanlardan biride eğitimidir. Çadırlarda ilkokulda olanda tıp, hukuk, mühendislik, öğretmenlik okuyan kız/erkek öğrencilerde mevcuttur. *“Biz yoksulluktan, büyüklerimizin bilinçsizliğinden okumadık ama çocuklarımızın okumasını istedik. Okuyup hayatlarını kurtarsınlar, bizim gibi çekmesinler. Ancak savaş engel oldu. Burada da okuyamıyorlar”* diyen Mıslle, iç savaş öncesinde eğitim-öğretime verdikleri öneme vurgu yapmaktadır. Nure adlı kadın *“üç oğlum ilkokulda kızım lisede büyük oğlumda üniversitede eczacılık bölümünü okuyordu, keşke burada okullarına devam edebilseler”* derken beş çocuk annesi Şerin *“çocuklarım ilkokula gidiyorlardı. Arapça ve Kürtçe ders alıyorlardı, okuma yazmayı öğrenmek üzerelerdi”* diyerek savaşla beraber çocuklarının okul hayatının sona erdiğini ifade etmişlerdir. Kamplardaki kadınların eğitim seviyesi genellikle düşüktür. Bununla birlikte kadınlar kendileriyle birlikte çocukların yarım kalan eğitimlerini kamplarda sürdürmek istediklerini, okul ihtiyaçları bulunduğunu ifade etmektedirler. Dünya genelinde sığınma kamplarında temel eğitim hizmetleri genellikle ihmal edilen konuların başında gelmektedir (Kartal ve Başçı, 2014: 291). Türkiye’deki Müslüman sığınmacıların çocuklarına olanaklar ölçüsünde kamplarda kurulan okullarda ya da kamp dışında eğitimler halen verilmektedir ancak Ezidi çocuklara hiçbir eğitim verilmemektedir. Ezidilerin bulunduğu kamp koşullarının fiziki olarak eğitime uygun olmadığı, öğretmen yetersizliği gibi gerekçeler nedeniyle Ezidi çocukları için kamplarda okul açılmamaktadır. Devlet okullarındaysa Ezidi çocukları ile

Müslüman çocukların bir arada okumasının sorunlara yol açacağına inanılmaktadır. Bu sebeplerden sığınmacı Ezidi çocukları eğitimden geri kalmaktadır. Eğitim-öğretimden mahrum kalan Ezidi çocuklarının hayatları boyunca bunun sonuçlarıyla yaşamak zorunda kalacaklarına hiç kuşku yoktur. Özellikle kız çocuklarının geleceği eğitim alamazlarsa aile büyüklerinin kararlarına bağlı hale gelecektir. Onlara uygun bir eş çıkar çıkmaz anne/babaları onları küçük yaşlarda evlendireceklerdir. Damat adaylarının Avrupa'dan olması ailelerin en büyük arzuları haline gelmiş durumdadır. Çünkü bir tek Avrupa'da hiçbir dışlamaya maruz kalmadan özgürce yaşabileceklerine inanmaktadırlar. “*Evlenip Avrupa'ya yerleşmek istiyorum*” diyen 14 yaşındaki Rızan adlı kadın, bu arzuyu gerçekleştirmek için çocuk gelin evlilikleri, kumalık gibi seçeneklere de tamamen kapalı olmadıklarını ifade etmiştir. Somut örneklere ulaşılmamış olursa da çocuk gelin ya da kuma olarak evlendirilip Avrupa'ya gönderilen bazı Ezidi kadınların olduğuna dair rivayetler mevcuttur.

Kamplarda Din İle İlgili Sorunlara İlişkin Bulgular

Ezidi isminin etimolojik kökeni ile ilgili muhtelif görüşler bulunmaktadır. Bunların en bilinenleri şöyledir:

“a-Yezd şehrine nispetle

b-İzed ve Yezdan kelimelerinden türetilmiş

c-Ezidi, İzidi ve İzdi ifadelerinden türetilmiş

d-Yezid b. Muaviye'ye nispetle

Yezidilerin menşei hakkındaki görüşlere gelince:

a-Haricilerden Yezid b. Enise tarafından kurulan bir topluluktur.

b-Yezid b. Muaviye'nin kutsal bir kişi olduğuna inanan bir topluluktur.

c-Ezd ve Yezdan kelimelerinden türetilmiş ve “tanrıya tapanlar” anlamında bu topluluğa verilen isimdir” (Taşgın, 2000:2).

Bu adın yaygın bilindiği şekliyle Emevi sultanı Yezid ile hiçbir alakası olmayıp Kürtçe “*ezd, azda*” yani “*Allahın yarattığı, tanrıya tapanlar*” anlamına gelen görüş doğru olanıdır. “*Biz peygamber olarak Şex Adi’yi kabul ediyoruz. İki kutsal kitabımız vardır. Biri Mıshaf-ı Reş diğeri Kitab-ı Cilve’dir*” diyen 34 yaşındaki Şengalli Neam, Ezidiliğin kutsal kabul ettiği kitapların Mushaf-ı Reş ve Kitab-ı Cilve olduğunu belirtiyor.

53 yaşındaki Silime “*Ateşe hürmet ederiz, güneşe hürmet ederiz. Sabah ve akşam güneşe dönerek dua ediyoruz. Bizde "Xuda", "ezda" kelimeleri Allah manasına geliyor. Orucumuz ve hac ibadetimiz [Laleş’e yapılan ziyaret] var. Mesela 12. ayın 12. gününden 15’ine kadar 3 günlük bir oruç ibadetimiz var*” diyerek; 54 yaşındaki Cemila “*bizim de Allahımız var. Ve her gün ona yakarıyoruz. Duamız şöyledir: Tanrım önce tüm halkımın sonra da benim çocuklarımı koru. Önce tüm insanlığı doyur. Sonra da bizimkileri koru. Önce tüm insanlığı doyur; sonra da beni ve çocuklarımı. Bunu daha güneş çıkmadan sabah erken yaparız*” ifadeleri ile Ezidi inancında oruç, hac, dua hakkında bilgi vermişlerdir.

Ezidilerin, *Çarşema Sere Nisani* (Nisanın ilk çarşambası), *Cima Şex Adi* (güz bayramı), *Eyda Ezdiya* (Ezidi bayramı, Aralık ayında) isimli önemli üç bayramları vardır (Kreyenbroek, 2011:172). *Xıdır Nebi, Xudane Male, Şex Şems, Rojiye Ezidi* olmak üzere farklı zamanlarda dört oruç zamanları vardır (Kreyenbroek, 2011:22). Ayrıca, *Gurka Gay, Belinda* (Belinday Am, Pired Pira Fat), *Xıdır Nebi, Şeva Berati, Eyde Erafat, Eyda Qurban* kutladıkları diğer bayram günleridir. Ezidilikte “*İnsan öldürmek en büyük günahlardan biridir*” (Zehra, 52 yaş, Şengal).

Müslüman toplum içinde Ezidilere iyi gözle bakmayan insanların olduğu bilinen bir gerçektir. “*Bazı Müslümanlar bize düşmanlardı. Hep haram gözüyle bakarlardı. Katığımızı, hayvanımızı almazlardı. Evlerimize gelmezlerdi. Yemeğimizi yemezlerdi. Mallarımızı satabilmek için tanıdık Müslüman tacirler bulmak zorundaydık. Onlara da belli bir miktar verip onların ismiyle satıyorduk. Çocuklarımız nehirde suya girdiği zaman onların ilerisinde suda olan birileri varsa çıkıp gusül abdesti alırdı*” diyen Şengalli

Meyani karşılaştıkları dışlayıcı davranışlara örnekler vermektedir. Halk arasında çeşitli biçimlerde var olmayı sürdüren “*abede-i iblis*” şeklindeki yanlış görüş, dışlayıcı davranışların temel sebebini oluşturmaktadır. Bu yüzden kamplarda dinlerini özgürce yaşamaları mümkün olmamakta, zaman zaman onlara müdahale edenler bile olmaktadır. Safi adlı Ezidi kadın “*Benim güneşe karşı dua ettiğimi gören görevli yanıma gelerek bu putperestliktir, günahtır, vazgeçin, terk edin, bırakın bunları*” dediğini ifade ederek kamp görevlisi tarafından ibadetine müdahale edildiğini söylemiştir. Batman Esentepe kampında bir görevli cuma günü erkekleri cuma namazı kılmaları için camiye götürmek istemiştir. Güneydoğu Anadolu’da ‘*yedi Ezidiyi Müslüman yapan kişinin önce eli yeşil olur, sonra cennete gider*’ şeklinde bir inanış vardır ki, bu onlara müdahalenin temel sebeplerinden birisini oluşturmaktadır. “*Müslüman görevlilerden çekindiğimiz için açıktan ibadet yapmamaya ve dinimizden bahsetmemeye çalışıyoruz*” diyen Sevrâ adlı kadın, Müslüman kamp görevlileriyle karşı karşıya gelmemek için ibadetlerini gizli gizli yaptıklarını ifade etmektedir. Hâlbuki gerek yaşadıkları savaş travmasını aşmalarında gerekse Müslümanların onlara, onlarında Müslümanlara karşı önyargılarının değişmesinde onlara özgürce ibadet etmelerinin koşullarının sağlanması ve dini vecibelerini özgürce yapabileceklerine dair güvenin verilmesi iki topluluğun birbirine karşı hoşgörü ve saygıyı arttırarak dinler arası diyalogun gelişmesine katkı sağlayabilirdi. Dışlayıcı tutumlar nedeniyle bu imkân kullanılamamış iki topluluk arasındaki önyargıların yumuşatılması fırsatı değerlendirilememiştir.

Ezidilikte cemaate yol gösteren din adamına şeyh, kutsal dua ve ilahilere *qewl* ya da *beyt* denmektedir. Bunları öğrenen, ezberleyen kişilere *Qewwal* denmektedir. *Qewwaller*, beytleri müzikli bir performansla dini toplantılarda okumaktadırlar (Kreyenbroek, 2011:16). “*Şeyhlerimiz, qewwallerimiz kimisi öldü kimisi esir alındı, buraya gelenlerinde her biri bir kampa dağıldı. Onlar olmadan ibadetlerimizi tam yapamayız*” diyen Basima adlı kadın, şeyh ve *qewwaller*in yokluğunun kamplarda ibadet edilmesinin önündeki engellerden bir diğeri olduğunu ifade etmiştir. Şeyh ve *qewwaller*in farklı farklı kamplara gönderilmesi nedeniyle kamplarda ibadet yapılamadığı anlaşılmaktadır. Müslümanlardaki “*İmamsız ümmet olmaz*”

sözünün Ezidi topluluk içinde geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Ezidiler ibadetlerinde saz, tef çalmakta, şibep (küçük kaval) üflemedirler (Lescot: 2009; Allison: 2007). Sığınmacılık şartlarında bunların temin edilmesi ve icra edilmesi de ayrı ayrı sorun olduğundan sağlıklı bir dini yaşayış mümkün olmamaktadır.

Neam'ın ifade ettiği gibi “*Ezidilerin kutsal mekanı, içinde pek çok türbenin olduğu Laleş vadisidir Her yıl Laleş'e gitmek gerekir*”. Buraya yapılan ziyaretler hac işlevi görürken buraya giden kişiye de *hecci* denmektedir. Irak'ta olan Laleş mabedine yıllık ziyaretlerini yapamamış olmak onlar için ruhani bir eksikliğe yol açmaktadır. Ayrıca Ezidi şeyh ve pirlar yıldan yıla müridleri gezerek dini bir görev eda etmektedirler, karşılığında onlara yıllık zekat verilmektedir. Sığınmacılık hayatında bu dini ritüellerin hiçbiri yapılamamaktadır. Onların dini vecibelerini özgürce yerine getirebilmeleri ve Ezidi din hizmetlerinden yararlanabilmeleri için imkanlar yaratmak gıda ve beslenmeden sonra kamplardaki en önemli ihtiyaçlardan biridir.

Kamplarda Mevsim Geçişleri İle İlgili Sorunlara İlişkin Bulgular

Kamplarda havaların ısınması da soğuması da problem olmaktadır. “*Geçen iki gün sular kesildi. Allaha inan ki rezil olduk*” diyen Batman kampında kalan Beyda adlı kadın kampta su kesintisinin hayatı durma noktasına getirdiğini ifade etmektedir. Güneydoğu'nun sıcak havalarında birkaç günü bulan su kesintileri ya da genel arızalar nedeniyle susuzluk sığınmacıların görece konforunu bozarak önemli bir soruna dönüşmektedir. Çünkü çadırlarda yaşayan binlerce kişinin ortak kullanımında olan WC'ler kötü kokmakta ve mikroplar için elverişli bir zemin oluşturmaktadır. Bu durum kamplarda genel salgın hastalıklara yol açabilmektedir. İçmek için, banyo, temizlik ve yemek için su en büyük ihtiyaçlarıdır. Çadırlarda yaşayan binlerce sığınmacının düzeni su kesintileriyle bozulmaktadır. Diğer taraftan soğuklarda yeterli ısınamamak büyük bir problem olmaktadır. Zehra adlı kadın “*Kış geldi, görüyorsunuz bu çadırlardayız. Battaniyemiz, sobamız, odunumuz eksik. Sobamız söndüğü zaman çocuklar çok üşüyor. Hasta oluyorlar. Ne zamana*

kadar böyle devam edebiliriz ki?” derken, ısınma sorununun odun sobası yada elektrikli soba ile çözülmeye çalışıldığını ancak elektrikler sık sık kesildiğinden elektrikli soba kullananların doğru dürüst ısınmadıklarını ve üşüdüklerini ifade etmiştir. Odun sobası kullananlarında hiçbir biçimde iyi ısınmadıkları anlaşılmaktadır. Yeterli oduna sahip olmadıkları için sobalar söndüğünde çadırlarda hemen soğumaya başlamaktadır. Çünkü birçok çadır yazlık tipi çadır ve bu çadırların hiç biri kış şartlarına kesinlikle uygun değildir. Soba söndüğünde içerideki ısı aniden kaybolmakta ve dışarıdaki hava ile içerideki hava arasında fark kalmamakta, içerisi adeta buz kesmektedir. Ne kadar önlem alsalar da çadırların içine sızan soğuk havayı önleyememektedirler. Yeterli battaniye ve kışlık giysileri de olmadığı için binlerce kişi o çadırların içinde soğuk kış ayları boyunca üşümektedirler. Özellikle çocukları sık sık bu nedenle hastalanıp hastaneye kaldırılmak mecburiyetinde kalmakta, günler boyu süren tedavi ile iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Yıldız'ın (2013:158) Suriye'li sığınmacıların kaldığı kamplarda benzer sorunların yaşandığı, mevsim geçişlerine karşı kampların altyapı yönünden birçok sorunu barındırdığı ortaya konulmuştur. Her iki araştırmanın verileri birbirine paraleldir.

Kamplardaki Hijyen İle İlgili Sorunlara İlişkin Bulgular

Ezidi kadınlar 2 kişilik çadırlarda 8-10 kişi bir arada barınmaktadırlar. “Saç altlarımda yaralar çıktı. Vücudumun genital bölgelerinde kaşıntılar başladı. Yüzümdeki kırışıklıklar sürekli artıyor. Sanki on yıl birden yaşlandım. Burada hiç birimiz kendi öz bakımımızı yapamıyoruz. Çünkü çok kalabalığız ve çok kötü şartlarda yaşıyoruz” diyen Mence, çadır hayatında öz bakıma ve hijyene dikkat etmenin mümkün olmadığını ifade etmiştir. “Aynaya bakmaya utanır oldum, o kadar rezil bir hale düştük” diyen Leyla öz bakımlarını yapamadıklarından benlik saygılarının düştüğünü vurgulamaktadır. El yüz yıkama, tuvalet, banyo yüzlerce kişinin ortak kullanım alanından oluşmaktadır. Kadınlar için bu jinekolojik hastalıklara açık yaşamak demektir. Birçoğunda genital problemler mevcuttur. Ped kullanmadıkları için, adet hijyenine de gerekli özen gösterilememekte ve sonuçta mikroplar üreme ortamı bularak enfeksiyonlara neden

olmaktadır. Hastalık, stres ve travmaya bağlı olarak adet düzensizlikleri, şiddetli adet sancıları ve adet kramplarına rastlanmaktadır (Meyani ve Nesrin ile yapılan görüşmeden).

Diğer taraftan kadınlar için güzel ve bakımlı görünmek şartlar ne olursa olsun önemli bir konu olmuştur. Güzel ve bakımlı görünmek için öz bakım ve estetik ihtiyaçların dikkate alınması gerekmektedir. Kamp şartlarında vücut bakımında kullanılan bakım kremleri, saç yapısına özel şampuanlar, ağda, saç bakımı, el, yüz, ayak, tırnak bakımı gibi kuaför ve cilt bakım hizmetlerine erişilememektedir. “Biz kadınız. Elbette bizde güzel görünmek, bakımlı olmak isteriz” diyen Leyla, sığınmacı olsalar da kadınların güzel ve bakımlı görünmek istediklerini ifade etmiştir. Ancak onların sığınmacılık şartlarında bu istekleri nadiren destek görebilir. Bunun bir nedeni imkânların kısıtlılığı ise diğer nedeni kamp sorumluluğunu yürüten görevlilerin erkekler olmasındandır. Araştırmalara göre erkek görevlilerin toplumsal cinsiyet rollerine odaklanmış olmaları nedeniyle kadın sığınmacıların öz bakım ve estetik ihtiyaçlarını görmekte zorlandıklarını ortaya çıkarmıştır (Burnett ve Peal: 2001). Erkekler için giyim, gıda ve beslenme dışında kalan kuaför ve cilt bakım hizmetleri lükse kaçmak anlamına gelmektedir. Oysa kadınlar için bunlarda giyim ve gıda gibi bir ihtiyaçtır. Kadınlar söz konusu hizmetleri düzenli bir biçimde alabilmiş olsalardı kendilerini daha iyi hissedebilir, ruhsal yaraları daha erken kapanabilirdi. Belki iç savaşa bağlı olan yaşadıkları acı hafifleyebilir, geldikleri bu çevreye adaptasyonları daha kolay olabilirdi. Bir gerçek var ki kamplara geldiklerinden beri bu hizmetlerin hiç birini alamamışlardır. Bu yüzden kadınların kendi bedenlerini nahoş, kirli, bakımsız ve estetik dışı görme yönünde genel bir eğilim taşımaları kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

Kamplardaki Çadır Hayatına İlişkin Bulgular

Çadır hayatında ataerkil bir düzen mevcuttur. Temizlik, çamaşır, bulaşık, yemek ve çocuk bakımından kadınlar sorumlu tutulmaktadır. “*Köyde bir günümüz nasıl geçiyorduysa çadırda da aynı geçiyor. Erkekler gün boyu sohbet ediyor, boş boş geziyorlar. Yemek, çamaşır, temizlik, çocuklar, hastalar, tüm bu işlere biz bakıyoruz*” diyen Xezal ataerkilliğin ulus ötesinde de sürdürüldüğünü ifade etmiştir. Ev içi üretimin tüm

yükü kadınların sırtında yürümektedir. Ev araç gereçleri (tabak, tencere, kaşık, çatal, bardak...) her açıdan eksik, tam olanları da ikinci el olduklarından oldukça sağlıksızdır. Çocuklara, hastalara ve yaşlılara anavatanda olduğu gibi yine kadınlar bakmaktadır. Tüm bunlardan başka kocalarının cinsel ihtiyaçlarını da karşılamak durumundadırlar. “*Görüyorsunuz hamileyim ama bu işleri yine ben yapmak zorundayım*” diyen Tahli adlı kadın, hamile kadınların hamilelik boyunca da toplumsal cinsiyet rollerini yapmak mecburiyetinde kaldıklarını ifade etmiştir. Bunlardan farklı olarak sığınmacılık hayatında aile içi şiddetin genel bir azalma gösterdiği görülmüştür. “*Evdeyken eşim bana kötü davranırdı, burada iyi geçiniyoruz*” diyen Zerit, “*ordayken sürekli beni döverdi burada hiç yaşamadım*” diyen Dilvin adlı kadınlar çadır hayatında geçimsizliğin yumuşamaya dönüştüğünü fiziksel, duygusal şiddet biçimlerinin düşme eğilimine girdiğini ifade etmişlerdir. İçinde bulunulan ortam nedeniyle erkeklerin şiddet davranışlarını törpülediği anlaşılmaktadır. Sığınmacı olmak, zor şartlar altında çiftleri birlik beraberliğe, dayanışmaya ve iletişimlerinde daha dikkatli davranmaya zorladığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çok eski tarihlerden beri sığınmacılar hep var olmuştur. Sığınmacıların sosyo-ekonomik şartlar nedeniyle ulus ötesine göçenleri olsa da birçoğunun göç nedeni siyasal sebeplere dayanır. İç savaş bunların başında gelenidir.

Kadın sığınmacı olmak, sığınmacılar meselesinde her zaman hassas bir konu olmuştur. Sığınmacı olmak başlı başına bir sorunken, üstüne birde kadın sığınmacı olmak iki kat daha fazla sorun yaratabilmektedir. Gittikleri yabancı ülkelerde cinsiyetçi bakış ve anlayış yüzünden sığınmacı kadınlar tehdit ve risklere daha açıktırlar. Gittikleri ülkelerde eril zihniyetin bireysel ya da örgütlü hedefi olabilecekleri düşünüldüğünde sığınmacı erkeklerden daha fazla, kadınların korunma ve desteğe ihtiyaçları olmaktadır (web4).

Sığınmacı kadınların,

“Otorite sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı,

Ailelerinden ayrı düşmüş kız çocuklara, bakıcı aile yanındayken cinsel taciz,

Aile içi şiddet,

Hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye zorlanmak,

Sığınma ülkesinde yasal bir statü beklerken ya da yardım ve kaynaklara erişmeyi beklerken cinsel taciz...” gibi çok sayıda saldırının kurbanları olduğuna dair BM'de kayıtlara rastlanmaktadır (UNHRC:2012).

Sığınmacı statüleri ile Türkiye'de pek fazla kamuoyunun gündemine gelmeseler de 20.603 Ezidi, ki bunların yarısından fazlasını kadınlar oluşturmaktadır, bugün Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yerel yönetimler tarafından kurulmuş olan kamplarda yaşam mücadelesi vermektedir. Araştırma sonuçları, kamu kurum ve kuruluşlarının çeşitli dini, toplumsal ve politik sebeplerle sığınmacı Ezidi topluluğa yeterli ilgi

ve alaka göstermemesinin binlerce Ezidi sığınmacının zor duruma düşmesinde en önemli etken olduğunu göstermiştir.

Yine araştırma sonuçlarına göre Ezidi sığınmacı kadınların beslenme, barınma, eğitim, işsizlik, yoksulluk, parasızlık gibi göz ardı edilemeyecek seviyelere çıkmış sorunları mevcut olup, bunun yanı sıra kamplarda ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rollerinin sürdüğü, çocuk bakımından temizliğe kadar tüm çadır faaliyetlerinin kadınların sorumluluğuna bırakıldığı gözlenmiştir.

Birçok kadında genital, bedensel ve ruhsal sağlık sorunlarının olduğu, hasta kadınların temel sağlık hizmetlerine erişimlerinde yasal engellerle karşılaşılan durumların olduğu, engeller nedeniyle kadın ölümleri yaşandığına dair kimi vakaların olduğu görülmüş ve anlaşılmıştır.

Evlerinden çıktıkları günden beri öz-bakım ve estetik ihtiyaçları karşılanamayan sığınmacı kadınların eril bakış açısı nedeniyle kamp içinde söze konu ihtiyaçtan mahrum kaldıkları anlaşılmıştır. Çünkü kamp yöneticisi ve görevlileri ekseri erkeklerden oluşmaktadır. Kadınların öz-bakım ve estetik ihtiyacının temel ihtiyaçlardan biri olduğunun kamp görevlilerince kavranamamasında onların eril bakış ve anlayışı bir sorun alanı oluşturmaktadır. Tam da bu nedenle sığınmacı kadınların söze konu ihtiyaçlarının temini için herhangi bir çaba harcanmamaktadır. Öz-bakım ve karşılanamayan estetik ihtiyaçlar nedeniyle kadınların öz-benlik algısının düşmüş olması mücadele edilmesi gereken yeni bir sorun alanı üretmiştir. Kadınlara estetik malzemeler sağlamak, öz-bakım ve kuaför hizmetlerine erişimi subjektif eril bir perspektifin dışında düşünerek temel ihtiyaçlar kategorisindeki gerekliliklerden biri olduğunu görevlilerin kavramasını sağlamak gerekmektedir.

Ezidi kadınların, Müslüman kamp görevlilerinden çekindikleri için ibadetlerini özgürce yapamamaları diğer bir sorun alanı olarak ortada durmaktadır. Kamp görevlilerinin onların dini hassasiyetlerine karşı

saygılı olmaları ve daha özenli davranmaları için farkındalıklarının arttırılacağı eğitimler verilmesi yararlı olacaktır.

Ezidi kampları Müslüman halk ile problemler çıkmaması için kentlerin dışında kurulmuştur. Haftanın belli günlerinde kent merkezine gitmeleri onların sosyalleşmeleri ve rahatlamaları için yararlı olabilir. Ayrıca her bir çadıra Tv., konulması, çocuklar için oyun parkları kurulması, sinema, tiyatro, konser, mesleki kurslar (örneğin kuaförlük kursu vb.) gibi faaliyetler kampta yaşayanların boş vakitlerini anlamlı geçirmelerine katkı sağlayan öneriler olarak sıralanabilir.

SUMMARY

International immigration has always been a social phenomenon through the history. In the century in which we experience as well, international immigration, refugees and asylum are the most important social issues.

According to Office of United Nations High Commissioner for Refugees' data, while the number of the refugees in the world was 7.4 million, 10,5 million, 27.4 million in 1974, 1984 and 1996, respectively, this number exceeded more than 50 million in 2014. In increase in refugees' number, chaos and bloody clashes are the primary causes in the countries such as Central African Republic, Sothern Sudan, Somalia, Afghanistan, Palestine, Libya, Egypt, Iraq, and Syria.

In Syria, where civil war is still going on, "from April 2011 until December 2014, 1.147.057, 620.441, 228,484, 139,942 refugees settled in Lebanon, Jourdan, Iraq, and Egypt, respectively. Till the same date, the number of Syrian refugees in Turkey reached up to 1.650.000"(Erdogan:2015). As long as the peace has not been established, it is certain that new fluxes of refugees will come to Turkey.

A significant population of refugees not only from Syria but from Iraq as well has taken refuge in Turkey. The first and the most crowded population from Iraq which comes into mind is Ezidis. In total 20.603 Ezidis took refuge into Turkey running away from the conflicts in Iraq (The Report of South Eastern Anatolian Municipalities Union: 2014). While some of the Ezidi population a great deal of which is consisted of women and children migrates to Europe by way of Turkey, an important number of Ezidi refugees are still in the camps established in South Eastern Anatolian Region in Turkey.

In this manuscript, the issue of women refugees running away from Iraqi civil war to Turkey was investigated. The study was carried out in Ezidi camps in Diyarbakir and Batman. The data were obtained with interview technique for the study conducted in accordance with qualitative research method. 35 women were interviewed. According to the results of the study, it was understood that the women refugees in the camps experienced hardships due to patriarchy and gender roles in the society. Besides, it was observed

that self-respect in these women fell a great deal in connection with not meeting their self-care and aesthetical needs. It was understood that there were restrictions with the women in accessing to regular and healthy food; and these restrictions have increased more since terror events reoccurred in Southeastern Anatolia. It was seen that the conditions in camps were far from being hygienic; however, none of their educational, social, cultural and religious needs were met. It was seen that they experienced physiological problems depending on war trauma and that they had common problems such as unemployment and poverty.

KAYNAKÇA

- AFAD, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Saha Araştırması Sonuçları*. Ankara.
- Akgül, Ç. (2013). Milliyetçi Söylemin Her Dem 'Poinesi': Savaş Tecavüzleri. *Alternatif Politika Dergisi*. 5 (1)., 91-113.
- Akkaya, A. (2002). Mülteci Kadınlar ve Sığınmacı Kadınlar. *Toplum ve Hukuk Dergisi*. 2 (4)., 75-83.
- Allison, C. (2007). *Yezidi Sözlü Kültürü*. İstanbul: Avesta.
- Almathabi, H. A. (2015). Kokuşmuş Cihat Nikahı Fetvaları. H. Yiğit (der.), *AKP'nin Suriye Savaşı* içinde. (s.130-133). İstanbul: Tekin Yay.
- Anker, D. E. (1995). *Woman Refugees: Forgotten No Longer*. San Diego L. Rev.,(32).
- Arslan, Y. (2014). *Dersim Olaylarında Askeri Şiddetin Nesnesi Olarak Alevi Kadını*. (Sözlü Bildiri). 11-12 Aralık 2014, Ankara Üniversitesi İnançta ve Toplumsal Yaşamda Alevilikte Kadın Konferansı.
- Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş Toplum*. Y. Alogan, (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Brown, A. (2008). *Migration and Climate Change*., Geneva: International Organization for Migration.
- Buz, S. (2007). *Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Ankara.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. *Polis Bilimleri Dergisi*. 10(4), 1-14.
- Burnett, A. ve Peel, M. (2001). Asylum Seekers and Refugees in Britain: Health Needs of Asylum Seekers and Refugees. *BMJ: British Medical Journal*, 322, 544-547.
- Can, F. (2011). *Savaşın Mağduru Kadınlar*. <http://www.insanhaber.com/insan-ozel/savasin-magduru-kadinlar-h9881.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2015).
- Çavuşoğlu, H. (2006). Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-67 Kitleli Göçü ve Bursa'daki Göçmen Kesimi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. 10(10), 107-147.

- Çavuşoğlu, H. (2007). Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri. *Bilgi Dergisi*. Bahar, (41), 123-154.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ekiz, Ç. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma. Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar*. Ankara: Efil.
- Dinçer, O. B. vd. (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü.
- Erdoğan, Murat, M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Frambach, N. (2011). *Refugees in Istanbul: Lost between Policy and Practice*. Faculty of Geosciences: MA International Development Studies.
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği Raporu (GABB) (2014). <http://www.gabb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 21.12.2014).
- Gökçen, A. (2012). (Haz.). *Osmanlı ve İngiliz Belgelerinde Yezidiler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Gökçen, A. (2013). (Haz.). *Abede-i İblis. Yezidi Taifesinin İtikadı, A'datı, Evsafı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Hür, A. (2014). *Erkek, Savaş ve Tecavüz: Ayrılmaz Üçlü*.
(http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse_hur/erkek_savas_ve_tecavuz_ayrilmaz_uclu-1213861).
- HRW(2012). <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria0712webwcover.pdf>. (Erişim Tarihi: 16.01.2015).
- İçduygu, A. (2010). "-Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada Ulus Devleti İnşa Etmek ve Korumak-". Pusch, B. & Wilkoszowski, T. (Ed), *Türkiye'ye Uluslararası Göç içinde* (s.17-40). İstanbul: Kitap.
- İçduygu, A. & Biehl, K. (2012). Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi. A. İçduygu, (Der.). *Kentler ve Göç. Türkiye, İtalya, İspanya içinde* (s.9-72). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

- Kartal, B. & Başçı, E. (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2)., 275-299.
- Keleş, R. (1976). Kent Planlamasında Araştırma, R. Keleş (Ed.), *Toplum Bilimlerinde Araştırma ve Yöntem* içinde (s.253-273). Ankara: Sevinç.
- Kreyenbroek, G. P. (2011). *Avrupa'da Yezidilik*. İstanbul: Avesta.
- Kolukırık, S. (2014). Uluslararası Göç ve Türkiye: Yerel Uygulamalar ve Görünümler. *Journal of World of Turks*. 6(2)., 37-53.
- Kömürcü, Y., Özsoy, R. ve Çobanoğlu, A. (2011). Kadın Sığınmacılar: Uluslararası Göçün Sessiz Tanıkları. E. Esen ve Z. Yazıcı (Ed.), *Onlar Bizim Hemşehrimiz*. Uluslararası Göç ve Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı içinde (s.111-128). Ankara: Ekinoks.
- Lescot, R. (2009). *Yezidiler*. İstanbul: Avesta.
- Niarchos, C. N. (2006). Women, War and Rape: Challenge Facing the Tribunal for the Former Yugoslavia. B.B. Lockwood, (Ed.), *Women's Rights: A Human Rights Quarterly Reader* içinde (p.649-690), Baltimore: The John Hopkins University Press.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2012). <http://www.unhcr.org.tr/?page=15> (Erişim Tarihi: 25.03.2015).
- United State Committee for Refugees and Immigrants (USCRI), (2009). <http://refugees.org/> (Erişim Tarihi: 25.03.2015).
- Scanlon, W. (2012). *Murder and Rape Rampant in Afghanistan*. (<http://www.rawa.org/temp/runews/2012/08/28/murder-and-rape-rampant-in-afghanistan.html>) (Erişim Tarihi: 21.09.2015).
- Süleymanov, A. (2013). *Zorunlu Göç ve Psikolojik Etkileri*. (<http://www.uskudar.edu.tr/tr/icerik/176/zorunlu-goc-ve-psikolojik-etkileri>) (Erişim Tarihi: 21.01.2015).
- Taşgın, A. (2000). *Anadolu'da Yok Olmaya Yüz Tutan Dini Topluluklardan: Yezidiler*, Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi 23-28 Ekim Ürgüp/Nevşehir-2000, Ankara: Ervak Yayınları,731-752.

Yıldız, Ö. (2013). Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 16 (1), 141-169.

Web1: www.cnnturk.com (Erişim Tarihi: 12.07.2015)

Web2: <http://arsiv.taraf.com.tr/yazilar/amberin-zaman/multeci-kampinda-fuhus-iddiasi/29899/> (Erişim Tarihi: 18.08.2015)

Web3: <http://www.gazeteolay.com/hatay/bu-iddialar-dogru-mu-h9922.html> (Erişim Tarihi: 11.09.2015)

Web4: http://www.multeci.net/index.php?catid=38:multeci-kadinlar&id=65:multeci-kadinlar&Itemid=55&option=com_content&view=article (Erişim Tarihi: 14.08.2015)